

Gheorghe MOLDOVANU

ROLUL LINGVISTULUI ÎN PROCESUL DE PLANIFICARE A FUNCȚIONĂRII LIMBILOR ÎN SOCIETATE

Orice politică lingvistică este sortită eșecului dacă nu sunt respectate două condiții esențiale. În primul rând, este necesar să se inițieze o reflecție profundă asupra datelor sociolingvistice care urmează a fi colectate și asupra modului de informare a publicului despre rezultatele obținute. În al doilea rând, pentru a se putea interveni, deliberat și eficient, asupra limbii (limbilor), este necesară cunoașterea procesului de modificare lingvistică spontană, cunoașterea modificărilor intervenite în structura limbii în virtutea dinamicii sistemului lingvistic și nu a unei anumite politici lingvistice.

Întrucât factorii de decizie și publicul larg nu sunt, de regulă, la curent cu tendințele interne ale evoluției limbilor și nu sunt informați asupra cauzelor și condițiilor variațiilor lingvistice, o politică lingvistică democratică necesită un efort de informare lingvistică orientat în două direcții: 1) spre factorii de decizie și 2) spre cercurile largi de utilizatori ai limbii (limbilor) în chestiune. În activitatea de informare lingviștilor le revine o sarcină și o responsabilitate greu de estimat.

Cu atât mai mult cu cât, în condițiile actuale, rolul lor necesită, în acest sens, o nouă rigoare deontologică și cunoștințe interdisciplinare.

Este cunoscut faptul că importanța unei științe constă nu doar în forța ei explicativă, ci și în utilitatea și eficacitatea ei socială (Calvet, 1998, p. 111). Privită din acest punct de vedere, știința lingvistică s-a caracterizat, la diferite etape ale evoluției sale, printr-un grad diferit de utilitate socială.

După cum se știe, pe parcursul mai multor secole, obiectul de studiu al lingvisticii a fost aspectul formal al limbii, adică codul lingvistic. Se poate afirma cu certitudine că, în perioada anterioară secolului al XIX-lea, întreaga știință lingvistică a fost normativă. În pofida faptului că majoritatea comunităților lingvistice din lume erau plurilingve, unilingvismul era considerat drept normă.

Astfel, gramaticienii latini și greci¹ au fost autori de manuale care doreau să stabilească norme imuabile pentru ortografia și ortoepia limbilor greacă și latină, așa-numitele *ius et norma loquendi*. Chiar și în secolul al XIX-lea mulți dintre fondatorii consacrați ai noii științe lingvistice s-au preocupat îndeaproape de problemele normării. De exemplu, danezul Rasmus Rasc a fost preocupat mult timp de elaborarea unei ortografii mai raționale pentru limba sa maternă și a publicat o lucrare pe acest subiect². Întemeietorii germani ai școlii lingvistice istorice (Jakob Grimm și August Schleicher) au publicat multe lucrări privind corectitudinea în limba germană.

În cea de-a doua jumătate a

secolului al XIX-lea, concepțiile lingvistice au fost dominate de neogramaticieni, care, de asemenea, s-au interesat îndeaproape de această problemă. De exemplu, Hermann Paul a consacrat, în lucrarea sa **Prinzipien**, un capitol întreg limbii standard sau **Gemeinsprache**³, iar Adolf Noreen a publicat un studiu pertinent privind corectitudinea în limbă⁴.

În secolul al XX-lea, Antoine Meillet a examinat în detaliu această problemă⁵, iar Otto Jespersen, în lucrarea **Mankind, Nation and Individual**⁶, a dedicat două capitole problemei corectitudinii în limbă.

În SUA, cei mai cunoscuți lingviști s-au interesat de acest subiect. Astfel, Leonard Bloomfield a publicat o lucrare consacrată vorbirii corecte și incorecte⁷ și, în cartea sa **Language**, a rezervat câteva pagini problemei legate de rolul lingvisticii atât în domeniul corectitudinii limbii și a variantei standard, cât și în cel al principiilor ortografiei limbii engleze și ale limbilor de circulație internațională. Fiind conștient de faptul că limba nu este doar un simplu cod, L. Bloomfield menționa: „Faptul că studiul limbii nu poate ajuta în direcția înțelegerii și controlării actelor umane reprezintă numai o perspectivă, însă nu una foarte îndepărtată” (Bloomfield, 1933, p. 509).

Până și opiniile antinormative ale lui Robert A. Hall, Jr. denotă un interes considerabil pentru problematica lingvisticii normative. Îndemnul adresat oamenilor „să lase limba în pace” (Hall, 1950) reprezintă o evoluție a atitudinilor față de inovațiile lingvistice.

Poziția antinormativă a lingviștilor americani nu este câtuși de puțin

originală. În secolul al XIX-lea, în lingvistica europeană se făcea deja distincția, acum acceptată, între lingvistica prescriptivă și lingvistica descriptivă (Tegnér, 1874, p. 104). În lucrarea de față, nu ne propunem să facem o diferențiere între aceste două aspecte ale lingvisticii, diferențiere care, în opinia unor cercetători, este superficială (Haugen, 1972, p. 161), ci doar să insistăm asupra faptului că atât prescrierea legilor limbii, cât și descrierea acestora constituie o problemă lingvistică cu anumite implicații sociale.

Așadar, această scurtă incursiune în istoria lingvisticii ne permite să conchidem că lingvistica normativă și cea prescriptivă pot fi considerate „un mod de organizare sau de manipulare a limbii...” (Haugen, 1972, *ibidem*). Devine clar că această intervenție afecta doar natura propriu-zisă a limbii (corpus planning), fără a atinge statutul social al acesteia (status planning). Acest lucru i-a determinat pe unii cercetători să afirme că, în secolul al XIX-lea, lingvistica descriptivă s-a claustrat, izolându-se de societate. În opinia lui L. Guespin și J.-B. Marcellesi, cercetările lingvistice din secolul al XIX-lea și din prima jumătate a secolului al XX-lea, deși excelente prin profunzimea lor, erau lipsite de utilitate socială (Guespin & Marcellesi, 1986, p. 7).

O cotitură radicală în sporirea utilității sociale a limbii s-a produs odată cu apariția sociolingvisticii. W. Labov (Labov, 1966), de exemplu, este conștient de implicațiile socio-politice ale cercetărilor sale. Rolul lingviștilor în procesul de planificare a limbii (limbilor) este, de asemenea, menționat de B. Techtmeier, care consideră că lingvistul nu tre-

buie să se limiteze la analiza schimbărilor comportamentului verbal și instruirea vorbitorilor; sarcina lui este să influențeze opinia publică și să vegheze asupra codificării acestor schimbări (Techtmeier, 1985, p. 113-119). Conform opiniei lui P. Gardy (Gardy, 1985)⁸, lingviștilor le revine un rol aparte în menținerea și revitalizarea limbilor minoritare a căror degradare atinge un nivel patologic, revendicarea lingvistică și identitară din partea membrilor comunității lingvistice respective fiind încă destul de puternică. În situații de acest gen, factorii de decizie vor acționa prin metoda de tatonare, fără a face însă mare lucru, și doar lingviștii pot fi de un real folos în fiecare situație concretă.

Cu alte cuvinte, sociolingvistica a extins domeniile de cercetare ale lingvisticii normative și prescriptive, integrând în aria investigațiilor sale și funcțiile sociale ale limbii în condițiile plurilingvismului. Astfel, lingvistica s-a implicat în mod direct în planificarea limbii, aceasta din urmă fiind considerată mai degrabă un tip de comportament decât un cod.

Prin urmare, lingvistica a parcurs o cale destul de lungă până când cercetătorii au realizat cu adevărat că acțiunile de politică lingvistică necesită o cunoaștere minuțioasă a contextului social de funcționare a limbii. Or, tocmai acest context nonlingvistic era omis de lingvistica tradițională. De aceea, contribuția lingvisticii normative și prescriptive la procesul de planificare a limbii era destul de limitată.

Drept dovadă a acestui pesimism poate servi eșecul limbilor artificiale⁹, printre care și *esperanto*¹⁰, conceput de medicul L. Zamenkov,

în 1887, ca o soluție la problema comunicării internaționale. Esperanto nu este, de altfel, prima tentativă de acest gen: Descartes, Leibniz, Montesquieu, Voltaire, Condorcet și alții și-au dorit crearea unei limbi internaționale capabile să servească drept limbă de comunicare între savanți. Pastorul german Johann Schleyer a elaborat codul *volapük* care a cunoscut un mare succes în anii '80 ai secolului al XIX-lea. Esperanto a putut substitui idiomul *volapük* grație similitudinii sale cu limbile europene.

În pofida faptului că 12 milioane de oameni din lumea întreagă au învățat esperanto, că în această limbă s-au publicat vreo 20.000 de cărți, printre care Biblia, operele lui Molière, Balzac, Schiller și Tolstoi și că a fost recunoscută de UNESCO (Weinstein, 1983, p. 164), acest program de planificare lingvistică a eșuat și „poate fi considerat un exemplu de soluționare exclusiv lingvistică a unei probleme concrete de comunicare fără a se ține cont de aspectele sociale ale situației” (Baylon, 1991, p. 180).

Într-adevăr, este imposibil să se ignore diversele variabile ale comportamentului lingvistic, importanța simbolică și prestigiul unei limbi în alegerea acesteia ca instrument de comunicare. Neutră din punct de vedere lingvistic, esperanto nu poate fi neutră și din punct de vedere sociolingvistic, întrucât inegalitățile sociale afectează comunicarea. Neputința idiomului respectiv de a ține cont de aspectele nonlingvistice ale comunicării constituie motivul eșecului acestuia.

Acum, putem da răspunsurile posibile la întrebarea când și unde pot acorda lingviștii ajutor societății

În soluționarea dificultăților lingvistice, cu alte cuvinte, cum se pot ei implica în procesul de planificare a limbii (limbilor). Este necesar să menționăm că lingviștii nu sunt neapărat dotați pentru a acționa în direcția planificării lingvistice. Astfel, sensibilitatea lor la diferite nuanțe lingvistice poate fi diminuată de o preocupare excesivă pentru mecanismul limbii. În măsura în care planificarea lingvistică constă în „evaluarea schimbării lingvistice” (Haugen, 1972, p. 161), este necesar să înțelegem despre ce fel de schimbare este vorba și care este relația ei cu structura veche și actuală a limbii.

În acest sens, trebuie să menționăm că marea sarcină a lingvisticii din secolul al XIX-lea a fost aceea de clarificare a problemei schimbării lingvistice: s-a demonstrat că toate limbile se schimbă în mod sistematic. Caracterul sistematic s-a dovedit a fi atât de accentuat, încât un număr considerabil de lingviști s-au situat pe pozițiile determinismului lingvistic, negând posibilitatea de a influența schimbarea din exterior (Haugen, 1972, p. 185). Întrucât planificarea lingvistică presupune orientarea deliberată a schimbării lingvistice, ea va fi categoric respinsă de determiniști. Pe de altă parte, faptul că alte instituții sociale au fost modificate prin măsurile de planificare oficială îi încurajează pe acei care descoperă trăsături neadecvate în structura limbii sau în ortografie. Problema reală rezidă în chiar procesul de evaluare: intuiția factorilor de decizie poate și trebuie să fie înlocuită cu regulile explicite ale lingvistului.

Modalitățile de implicare a lingviștilor în acțiunile de glotopolitică

sunt diverse și variază în funcție de etapele procesului de planificare a limbii. E. Haugen distinge patru ipostaze în care lingvistul își poate aduce contribuția și anume: ca (1) istoric al limbii, (2) descriptivist, (3) teoretician și (4) cadru didactic (Haugen, 1972, p. 185-186).

Fiind specialist în istoria limbii, lingvistul este în măsură să stabilească o anumită continuitate / discontinuitate în vorbirea sau / și în scrierea unei comunități lingvistice, atât cât este fezabil pe baza atestărilor vorbitorilor sau actului de reconstrucție lingvistică. El poate distinge elementele indigene de împrumuturi, asigurând în acest mod, după caz, fundamentul lingvistic pentru purificarea sau hibridizarea limbii (el este capabil și va trebui să justifice opțiunea pentru o soluție de purificare sau hibridizare).

Ca descriptivist, lingvistul poate descrie cu exactitate uzul actual al comunității lingvistice în cauză. În calitate de specialist în dialectologie, el poate colecta și prezenta informații prețioase despre varietate și unitate în vorbirea populară. Mai mult, ca sociolingvist, el poate stabili gradul de prestigiu al diferitelor forme dialectale ale unei limbi, poate observa și clasifica faptele lingvistice asociate cu vorbirea și scrierea standard. Concretizând rezultatele cercetărilor sale în manuale, gramatici și dicționare, lingvistul poate contribui la difuzarea vorbirii și scrierii normative.

În calitate de teoretician, el este capabil să stabilească principiile directorii pentru înțelegerea limbii ca fenomen universal. Cu alte cuvinte, cunoscând trăsăturile universale ale structurii limbii, lingvistul poate distinge schimbările

spontane – condiționate de dinamica sistemului lingvistic – de cele artificiale, care sunt produsul acțiunilor de planificare lingvistică. Conștient de relația dintre limbă și societate, el își dă seama de importanța structurii unitare a limbii pentru o comunicare eficientă, paralel cu existența variantelor individuale.

În măsura în care este și profesor, lingvistul se implică direct în activitatea de cultivare a limbii și de instruire a vorbitorilor. El are posibilitatea să verifice oportunitatea și eficiența proiectelor de planificare lingvistică propuse, poate colecta și furniza informații pertinente asupra motivațiilor și atitudinilor audiențelor săi față de proiectul în chestiune.

Ca proces de decizie la nivel național, planificarea lingvistică se compune din câteva etape, care ar putea fi rezumate astfel: (1) identificarea problemei, (2) conceperea și implementarea programelor de acțiune și (3) evaluarea rezultatelor finale (Rubin, 1971, p. 217-252).

Etapa de *identificare a problemei* constituie, deseori, un răspuns la o serie întregă de întrebări de natură complexă: politică, socială, economică, religioasă și, bineînțeles, lingvistică. Atunci când membrii unei comunități ridică o problemă lingvistică, ei asociază în mod automat limba cu o manifestare a culturii, referindu-se la funcția simbolică a limbii și la cea de „reflectare a comportamentului social” (Labov, 1968, p. 240). Pe de altă parte, soluționarea unei probleme de limbă constituie doar un element constitutiv al unui program de acțiune mai vast. De exemplu, promovarea, într-o țară plurilingvă, a unei limbi în cadrul unui proiect sociopolitic poa-

te avea drept obiectiv consolidarea identității naționale.

Întrucât lipsa unui mijloc eficient de comunicare constituie un obstacol în unificarea națiunii, alegerea limbii oficiale este o problemă de importanță majoră, care se include, la rândul ei, ca parte integrantă, într-un proiect politic mai vast. Kenya, de exemplu, care a optat pentru o singură limbă națională¹¹, cu scopul de a consolida națiunea, a ales limba *swahili* din motive economice (*swahili* este considerată drept limba forțelor de producție și îndeplinește rolul de *lingua franca* în estul Africii).

Deseori, factorii de decizie consideră că problema decretării limbii (limbilor) oficiale nu necesită opiniile prealabile ale lingviștilor, considerent care nu asigură caracterul democratic al deciziilor. În plus, consultațiile lingviștilor la această fază a planificării lingvistice sunt extrem de prețioase, mai ales în statele plurilingve, în care decretarea limbii (limbilor) oficiale nu este doar o problemă lingvistică, ci și una de confruntare a identității sociale și a practicilor lingvistice uzuale.

În practica lingvistică internațională sunt răspândite cazurile când o limbă, pentru a putea integra acquis-urile tehnologiilor de vârf și a-și extinde, pe această cale, domeniile de funcționare, are nevoie de o îmbogățire lexicală.

Astfel, odată cu decolonizarea imperiului indian, vorbitorii limbii *bengali* din Bangladesh s-au confruntat cu problema îmbogățirii limbii materne, care a preluat funcțiile limbii engleze. În vederea promovării limbii bengali, factorii de decizie au dispus crearea unor comisii oficiale din care făceau parte și reprezen-

tanții domeniului tehnico-științific, care erau conștienți de necesitatea elaborării unei terminologii tehnice și științifice pentru activitatea lor cotidiană. Drept rezultat, comisia a optat pentru utilizarea limbii engleze ca sursă esențială de creare a neologismelor, însă gradul de acceptabilitate¹² a inovațiilor lexicale de către vorbitori a fost mediocru.

Limba română din Republica Moldova s-a confruntat cu aceeași problemă după declararea independenței statale în 1991. De fapt, în cazul nostru, nu era vorba de elaborarea unei terminologii noi, ci de introducerea în circuitul lingvistic din acest spațiu a terminologiei utilizate în România. Un rol considerabil în realizarea acestei sarcini îi revine Centrului Național de Terminologie.

Contribuția lingviștilor la această etapă trebuie să fie importantă. Ei sunt în măsură să clarifice obiectivele și rolul unui program de planificare lingvistică, pot prevedea interacțiunea dintre atitudinile lingvistice ale populației și măsurile de intervenție asupra limbii prevăzute de factorii de decizie. Consultațiile lingviștilor pot fi utile pentru a ajuta politicienii să opereze o distincție între atitudinile lor lingvistice în calitate de vorbitori ai limbii și deciziile care urmează să fie adoptate de către ei în privința aceleiași limbi. O politică lingvistică echilibrată va trebui să fie orientată spre dezvoltarea echitabilă a limbilor în contact, ținându-se cont de dubla dimensiune a situațiilor plurilingve: individuală și colectivă. Aceasta, pentru că plurilingvismul este, în același timp, atât un fenomen social, cât și unul individual. Întrucât drepturile lingvistice ale cetățenilor sunt stipulate

în virtutea a două principii, într-un anumit fel contradictorii, – principiul personalității și principiul teritorialității (Mackey, 1976, p. 82-83) –, lingviștilor le incumbă rolul important de a aminti politicienilor care se ghidează, de regulă, de principiul teritorialității, că succesul unei politici lingvistice eficiente și echitabile rezidă doar în aplicarea echilibrată a ambelor principii sau, cel puțin, în folosirea cu multă flexibilitate a principiului teritorialității.

Etapa a II-a a planificării lingvistice (*conceperea și implementarea programelor de acțiune*) poate, de asemenea, beneficia din plin de autoritatea lingviștilor. Această etapă include, după părerea lui J. Rubin (Rubin, 1971, p. 217-252), patru subetape: (1) colectarea informațiilor și evaluarea situației lingvistice naționale; (2) conceperea programelor de acțiune (cu indicarea obiectivelor, strategiei și tacticii); (3) implementarea programelor de acțiune și (4) evaluarea rezultatelor obținute în raport cu obiectivele stabilite.

Contribuția lingviștilor la această etapă este una substanțială. Pe bună dreptate, pentru a descrie în mod pertinent o situație lingvistică, este nevoie de a cunoaște ce fel de informații sunt utile și cum pot fi ele colectate. Întrucât sociolingviștii au o bogată experiență de organizare a anchetei, ei pot fi de un real folos. De asemenea, alegerea unei limbi în calitate de limbă de instruire în învățământul primar necesită o inventariere și o evaluare a atitudinilor membrilor comunității vizavi de opțiunile posibile. În unele cazuri este important să se determine relațiile dintre diversele varietăți¹³ ale limbii, pentru a putea stabili, pe baza analizei pur formale, varietatea cea

mai accesibilă pentru locutorii altor varietăți. În aceste situații, doar un lingvist este capabil să determine valoarea și impactul informațiilor de acest gen asupra dimensiunii structurale și sociale a planificării lingvistice. Cu alte cuvinte, un program de planificare lingvistică bine chibzuit trebuie să se bazeze atât pe tendințele lingvistice „naturale”, cât și pe cele „sociolingvistice” (gestionate de societate). În această ordine de idei, cercetările lingvistice actuale pun la dispoziția factorilor de decizie informații prețioase.

În sfârșit, la etapa finală, cea de *evaluare a eficienței programului de planificare a limbii*, se compară rezultatele obținute cu obiectivele stabilite, pentru a modifica, în caz de necesitate, strategiile. Contribuția lingviștilor la această fază este necesară pentru a determina criteriile de evaluare a acțiunii asupra limbii (de exemplu, pentru a stabili ce fel de schimbări structurale s-au produs). Aprecierea cu precizie a strategiilor care nu s-au soldat cu rezultatele scontate depinde, încă o dată, de perspicacitatea lingviștilor în ceea ce privește funcționarea limbii în diferite contexte sociale.

Cu regret, lingviștii îndeplinesc, de cele mai multe ori, un rol minor în programele de planificare lingvistică. Cu toate acestea, întrucât limba este obiectul principal al oricărui program de acest gen, implicarea directă a lingviștilor în procesul de planificare lingvistică este necesară și benefică. Cu atât mai mult, cu cât limba este examinată într-un context sociocultural mai vast.

Pentru a nu se crea impresia că lingvistica se identifică cu planificarea lingvistică sau că aceasta

din urmă presupune doar implicarea lingviștilor, vom menționa, în concluzie, că lingvistica este necesară, dar nu și suficientă. În măsura în care planificarea lingvistică este un fel de politică lingvistică, constatările științelor politice privind modalitățile de soluționare a conflictelor și arta de a câștiga consensul celor guvernați sunt, de asemenea, importante. Putem afirma, deci, că planificarea lingvistică reprezintă o activitate complexă care necesită o colaborare pluridisciplinară în vederea realizării unei acțiuni eficiente asupra limbii (limbilor) în societate.

NOTE

¹ Printre cei mai cunoscuți gramaticieni greci se numără Dionysos Thrax (secolele II-I î.e.n.), autor al lucrării *Arta gramaticii*, și Apollonios Dyscolos (secolul al II-lea î.e.n.). Dintre autorii latini de gramatici normative, putem să-i menționăm pe Marcus Terentius Varro, (secolele II-I î.e.n.), autor al lucrării *De lingua latina*, Donatus (secolul al IV-lea e.n.), autorul lucrării *Ars grammatica*, Priscian din Bizanț (secolul al V-lea – al IV-lea e.n.), autor al lucrării *Institutiones rerum grammaticarum*, și alții.

² R. Rasc (1787-1832) este unul dintre fondatorii lingvisticii comparativ-istorice. Lucrarea se intitulează *Forsg til en Videnskabelig Dansk Retskrivingslaere, met Hensyn til Stampsproget og Nabosproget*, Copenhagen, 1826.

³ Hermann, Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, ed. a II-a, Halle, 1886, p. 350-368.

⁴ A. Noreen, *Über Sprachrichtigkeit*, în *Indogermanische Forschungen*, 1892, 1, p. 95-157.

⁵ A. Meillet, *Les langues dans l'Europe nouvelle*, Paris, 1928.

⁶ O. Jespersen, *Menneskehed, Nasjon og Individ i Sproget*, Oslo, 1925.

⁷ L. Bloomfield, *Literate and Illiterate Speech*, în *American Speech*, 1927, 2, p. 429-439.

⁸ Citat după: Guespin, L., Marcellesi, J.-B., *Pour la glottopolitique*, în *Langages*, n. 83, Paris, Larousse, 1986, p. 7.

⁹ În această ordine de idei, scriitorul maghiar K. Dezső menționa următorul lucru: „Issues des laboratoires de la raison, les langues artificielles ont le caractère durable de la manchette de chemise en celluloïd... Elles ne se fanent jamais. Mais elles sont inodores et incolores... Les langues artificielles nous permettent d'indiquer notre domicile, notre profession où l'état de notre compte bancaire, mais se révèlent à peu près impuissantes pour caractériser la berceuse que chantait notre mère..., la femme que nous aimons. Bref, elles peuvent dire tout ce qui ne mérite pas de l'être. Ceux qui s'amuse à prédire l'avenir se plaisent actuellement à répéter que les langues nationales sont vouées à disparaître, devant laisser un jour la place à une langue universelle unique... Destinée à être à tous, la langue universelle ne serait à personne...” (K. Dezső, *L'étranger et la mort*, Paris, IN FINE, 1996, p. 147-148). Prima ediție a cărții a apărut în 1935.

¹⁰ Codul inventat de L. Zamenkov comportă câteva mii de rădăcini lexicale imuabile, împrumutate din limbile greacă și latină (75%), din germană și engleză (20%), și din rusă (5%). În plus, vocabularul lui Zamenkov cuprinde un anumit număr de sufixe și prefixe care permit clasificarea cuvintelor după familii de cuvinte și chiar formarea cuvintelor noi prin derivare. Alfabetul esperanto numără 28 de litere, în care

fiecare literă corespunde unui sunet. Morfologia acestui idiom este extrem de simplă. Astfel, fiecărei părți de vorbire îi corespunde un anumit sufix: -o pentru nume; -a pentru adjective; -e pentru adverbe; -i pentru verbe la infinitiv. Substantivele și adjectivele nu au gen, iar pluralul lor se formează cu ajutorul unui -j final (bonaj libroj = cărți bune). Conjugarea verbului comportă doar 12 terminații distincte care corespund celor trei timpuri (prezent, trecut și viitor) și celor patru moduri (indicativ, volitiv, condițional și participiu) prevăzute de Zamenkov. Sintaxa este, de asemenea, foarte simplă: esperanto posedă un singur sufix (-n) pentru cazul acuzativ, ceea ce permite o mare suplețe în construirea propozițiilor.

¹¹ A nu se confunda noțiunile de „limbă oficială” și „limbă națională”. Kenya este o țară bilingvă, limbile oficiale fiind engleza și swahili, ultima având, în același timp, și statutul de limbă națională. Statutul de limbă oficială este cel mai prestigios pentru o limbă, întrucât statul se obligă să utilizeze limba oficială în toate activitățile sale. Pe de altă parte, statul poate decide să atribuie unei limbi statutul de limbă națională. În acest caz, el nu este obligat să utilizeze limba respectivă, dar își asumă responsabilitatea de a o proteja și promova, facilitând utilizarea ei de către cetățeni. Scopul acestei decizii este de a recunoaște că grupul lingvistic respectiv nu este o simplă minoritate și că el face parte din patrimoniul național. De exemplu, în Elveția, cele trei limbi oficiale sunt germana, franceza și italiana, pe când limbile naționale sunt germana, franceza, italiana și retoromana. În Luxemburg, limba oficială este franceza, iar luxemburgheza are statut de limbă națională.

¹² Acceptabilitatea este unul dintre cele trei criterii sociologice de evaluare a planificării lingvistice. Alte două criterii

sunt eficiența și adecvarea (Haugen, 1972, *op. cit.*). Acceptabilitatea corespunde la ceea ce cercetătorii anteriori ai problemei au denumit *uzaj*, ca standard de corectitudine. Jespersen, de exemplu, a arătat că există trei tipuri de uzaj: cel *inteligibil*, care corespunde condițiilor minime ale comunicării, cel *corect*, care satisface toate cerințele convenționale ale normelor limbii, și cel *bun*, care răspunde standardelor mai înalte (Jespersen, O., Menneskehed, *Nasjon og Individ i Sproget*, Oslo, 1925, p. 133).

¹³ Termenii: *variație*, *variantă*, *varietate* (engl. *variation*, *variant*, *variety*) sunt adesea folosiți în sociolingvistică pentru a descrie diversitatea lingvistică. Primul termen se referă la procesul diferențierii limbajului; ceilalți doi, utilizați, de regulă, aleatoriu, reprezintă denumirea neutră a oricărui tip de limbaj. (J. Fishman, *The Sociology of Language*, în J. Fishman (ed.), *Reading in the Sociology of Language*, The Hague-Paris, Mouton, 1968, p. 5-13).

După părerea lui J. Gumperz, în comunitățile lingvistice actuale, din punctul de vedere al interacțiunii verbale, distribuția variantelor lingvistice îmbracă două forme: (1) aceea a variației dialectale sau interpersonale, determinată de diferențele de origine geografică și de mediu social, și (2) aceea a variației suprapuse sau intrapersonale, legată de tipurile de activități, desfășurate în cadrul aceluiași grup (J. Gumperz, *Comunitatea de vorbire*, în L. Ionescu-Ruxăndoiu, D. Chițoran, *Sociolingvistica: orientări actuale*, București, 1975, p. 103-111).

J. Fishman identifică alte categorii de varietăți: (1) dialecte (varietăți regionale). Au origini geografice divergente; (2) sociolecte (varietăți sociale). Reflectă un anumit statut social; (3) varietăți etnice sau religioase. Sunt proprii unor comunități închise; (4) varietăți funcționale. Corespund unui anu-

mit domeniu profesional (J. Fishman, 1968, *ibidem*).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bloomfield, L., *Language*, New York, 1933.
2. Baylon, Chr., *Sociolinguistique*, Paris, Nathan, 1991.
3. Calvet, L.-J., *La sociolinguistique*, Paris, PUF, 1998.
4. Guespin, L., Marcellesi, J.-B., *Pour la glottopolitique*, în *Langages*, n. 83, Paris, Larousse, 1986, p. 5-34.
5. Hall, R., A., Jr., *Leave Your Language Alone!*, New York, Ithaca, 1950.
6. Haugen, E., *Linguistics and Language Planning*, în *The Ecology of Language*, Stanford, California, 1972, p. 159-186.
7. Labov, W., *The Social Stratification of English in New York City*, Washington, D. C., Center for Applied Linguistics, 1966.
8. Labov, W., *The Reflexion of Social Processes in Linguistic Structures*, în J. Fishman (ed.), *Reading in the Sociology of Language*, The Hague-Paris, Mouton, 1968, p. 240-251.
9. Rubin, J., *Evaluation in Language Planning*, în Rubin, J. & Jernudd B. (eds.), *Can Language Be Planned?*, University Press of Hawaii, 1971, p. 217-252.
10. Techtmeier, B., *Influencer les comportements langagiers et/ou intervenir dans l'évolution de la langue*, în Winter, A. (éd.), *Problèmes de glottopolitique*, Cahiers de linguistique sociale, n. 7, Rouen, Université de Rouen, 1985, p. 113-119.
11. Tegnér, E., *Om sprak och nationalitet*, în *Svensk Tidskrift*, 1874, p. 102-110.
12. Weinstein, B., *The Civic Tongue: Political Consequences of Language Choice*, London, Longman, 1983.